

- сегментування робочих місць має стати підґрунтям для розробки конструктивних стратегій на ринку праці: створення нових робочих місць (у високотехнологічних галузях та галузях, що працюють на розширення ринку споживчих товарів); збереження ефективно функціонуючих робочих місць; скорочення та ліквідації непродуктивних робочих місць; створення додаткових робочих місць для соціально вразливих контингентів.

Здійснення сегментування робочих місць повинно стати постійною складовою політики узгодження робочих місць і робочої сили на ринку праці, необхідним елементом аналізу їх руху, розробки структурованих заходів управління ринком праці в короткостроковому та довгостроковому періодах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Британскую безработицу будут брать приступом // Зеркало недели. — 2000. — 25 марта.
2. *Кашенов А. В.* Российский рынок труда: проблемы формирования, перспективы // Общество и экономика. — 1997. — № 7—8.

Качан Є. П., канд. екон. наук, проф.,
Цісецький О. Є.
Тернопільська академія народного господарства

ПРОГНОЗУВАННЯ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ — ПЕРЕДУМОВА РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ

Серед чинників, які визначають загальну спрямованість розвитку соціально-економічних процесів, особливе місце належить прогнозуванню. Прогнозування подій і явищ у повсякденному житті базується на логіці їх розвитку, здоровому глузді, власному життєвому досвіді людини, її знаннях. Що ж до складних соціально-економічних процесів і явищ, то тут важливими і необхідними є тільки науковий підхід і спеціальні знання методики і принципів прогнозування.

Прогноз являє собою об'єктивно обґрунтоване судження, спрямоване на зменшення невизначеності майбутнього з метою вибору найраціональніших практичних рішень. В основі прогнозування лежать об'єктивні закономірності, які пов'язують минуле

з майбутнім. Якісне і кількісне визначення такого зв'язку й утворює фундамент теорії і практики прогнозування.

Разом із тим прогнозам властива деяка невизначеність і неоднозначність, обумовлена некерованістю деяких процесів і відхиленням від загальних закономірностей і тенденцій. Саме через це завдання прогнозування полягає у тому, щоби зменшити чи звузити невизначеність майбутнього, зробити його передбачуваним, а при потребі — регулювати.

В умовах поступової стабілізації економіки країни виникає потреба у прогнозному забезпеченні різних галузей управління соціально-економічними процесами. Це стосується і сфери зайнятості населення, оскільки тут прогнози безпосередньо пов'язані з інтересами людей, дають можливість сформулювати необхідний фінансово-ресурсний потенціал для забезпечення соціальної підтримки окремих категорій населення, передбачити характер процесів і тенденцій, що формуються на ринку праці, виробити на цій основі дієві заходи для ефективного регулювання зайнятості населення.

Головним завданням будь-якого прогнозу є не досягнення абсолютної точності розрахунків, а надійність передбачення загального перебігу процесів і тенденцій у сфері зайнятості. Проте якщо мова йде про короткотермінові прогнози (на 1 рік), то їх висока точність є важливою необхідністю.

На етапі економічних перетворень, які переживає нині наша країна, найактуальнішими у сфері зайнятості населення, на нашу думку, є проблеми прогнозування галузевої структури зайнятості населення. Адже сучасна економічна криза в Україні пов'язана не лише зі зміною соціально-економічних відносин і розбудовою української держави. Вона зумовлена цілою низкою економічних проблем і протиріч, що накопичувалися в радянській економіці упродовж багатьох років, і насамперед ця криза має структурний характер. Тобто її не можна подолати без структурних змін в економіці в цілому і зайнятості зокрема.

Оскільки галузева структура зайнятості є похідною від галузевої структури економіки, на формування якої впливають науково-технічний прогрес і рівень розвитку продуктивних сил, то розподіл зайнятого населення за галузями економіки — один з найважливіших показників рівня економічного розвитку країни та ефективності використання трудових ресурсів. Як свідчить досвід зарубіжних країн, існує залежність між рівнем економічного розвитку країни і питомою вагою зайнятих у кожному із секторів економіки: чим вищий рівень економічного розвитку — тим мен-

ша частка зайнятих у сільському господарстві і більша — у сфері послуг.

Процес розробки прогнозів соціально-економічного розвитку, в тому числі і прогнозування зайнятості населення, на макрорівні в умовах нестабільної економіки є надзвичайно складним. Це, насамперед, пов'язано із відсутністю необхідного масиву даних, методичної бази для прогнозування, яка враховувала б особливості сучасної економічної ситуації. А якщо зважити на те, що в Україні існують значні регіональні відмінності у розвитку економіки, то стає очевидним, що для отримання реальних перспективних показників функціонування господарства необхідно розробляти прогнози на рівні областей. Саме за таких умов при прогнозуванні будуть враховані всі особливості, які притаманні тій чи іншій області і в першу чергу це стосується галузевої структури зайнятості населення.

На нашу думку, на сучасному етапі розвитку господарства одним із важливих завдань економічної науки є розробка методичних підходів для прогнозування різних соціально-економічних процесів на рівні регіонів і передання їх органам місцевої влади для визначення стратегії і тактики соціально-економічного розвитку регіонів, формування бюджету, фондів соціального захисту громадян тощо.

Ми вважаємо, що в умовах становлення ринкових відносин в усіх сферах економічного життя країни, високої нестабільності в розвитку економічних процесів, значної залежності вітчизняної економіки від міжнародних кредиторів робити прогнози на тривалий чи середній термін недоцільно. Необхідно розробити і відпрацювати методичку короткотермінового прогнозування, щоб уникнути значних відхилень між прогнозованими і фактичними значеннями.

Одним із завдань нашого дослідження є розробка методичних підходів для прогнозування галузевої структури зайнятості населення Хмельницької області.

У зв'язку з відсутністю необхідного масиву прогнозних даних, які безпосередньо відображали б зміни у галузевій структурі зайнятості, ми обрали шлях пошуку залежності між кількістю зайнятих у тій чи іншій галузі економіки і основними показниками соціально-економічного розвитку області.

Виходячи з того, що рівень зайнятості значною мірою залежить від рівня сукупного попиту на ринку регіону чи країни, нами надано переваги тим показникам, які так чи інакше пов'язані з попитом на товари і послуги.

Далі, використовуючи методи математичного моделювання, які базуються на побудові імітаційних математичних моделей, в осно-

ві яких лежать взаємозв'язки і взаємозалежності між факторами, що характеризують досліджувану систему, нами пропонується спосіб розрахунку кількості зайнятих у галузі на наступний рік.

Розроблення методики прогнозування галузевої структури зайнятості здійснювалося на основі системного аналізу, який передбачає такі етапи:

1. Формування проблеми. На цьому етапі ми чітко визначили проблему, яка вимагає вирішення і математичного обґрунтування, а саме, розробка методики прогнозування галузевої структури зайнятості населення у Хмельницькій області.

2. Визначення мети, якої необхідно досягти. Метою нашого дослідження є визначення низки показників соціально-економічного розвитку області, які мають безпосередній вплив на формування галузевої структури зайнятості населення області.

3. На третьому етапі нами зібрано і проаналізовано максимального можливу кількість інформації, яка характеризує вище згадані показники.

4. Четвертий етап передбачає визначення і підбір максимальної кількості можливих варіантів взаємозалежності і взаємозв'язків між показниками соціально-економічного розвитку області та зайнятістю населення.

5. Наступний етап полягає у виключенні, після попереднього аналізу, малоймовірних альтернатив і варіантів, які суперечать вирішенню поставленої проблеми.

6. На шостому етапі нами за допомогою математичних виразів та рівнянь розроблено модель формули, використання якої дасть можливість прогнозувати кількість зайнятих у кожній окремій галузі господарства області.

7. Останній етап передбачає перевірку прийнятності розробленої формули для застосування в різних галузях господарства.

Таким чином, у результаті проведених обчислень та аналізу нами пропонується формула, з допомогою якої, на основі прогнозних показників соціально-економічного розвитку області можна визначити кількість зайнятих у кожній галузі економіки на наступний рік:

$$E_{0+1}^g = E_0^g \times \Delta K_{0+1}^g, \quad (1)$$

де E — чисельність зайнятих;

ΔK — індекс приросту чисельності зайнятих у прогнозованому році;

- g — показник по галузі;
- 0 — показник в базисному році;
- $0 + 1$ — показник у прогнозованому році.

Індекс приросту кількості зайнятих ΔK — це відносна величина, що характеризує зміну кількості зайнятих у галузі в часі (у нашому випадку — за один рік). Значення індексу ΔK залежить від показників двох категорій: економічної та демографічної. Економічні показники відображають розвиток галузі в конкретному році, а демографічні — природний і механічний рух населення в регіоні. Отже, ΔK для кожної галузі буде різним.

Для розрахунку індексу приросту кількості зайнятих у галузі треба використовувати таку формулу:

$$\Delta K_{0+1}^g = R_{0+1} \times N_{0+1}, \quad (2)$$

де R — індекс розвитку галузі;

N — індекс природного і міграційного приросту населення в регіоні.

Для розрахунку індексу розвитку галузі R ми використали такі показники, які: по-перше, характерні для всіх галузей господарства; по-друге, їх прогнозування має важливе значення як для розвитку галузі, так і господарства усього регіону. Формула має такий вигляд:

$$R_{0+1} = \frac{Z_{0+1}^r}{Z_0^r} \times \frac{Z_{0+1}^g}{Z_0^g} \times \frac{I_{0+1}^r}{I_0^r} \times \frac{V_{0+1}^g}{V_0^g}, \quad (3)$$

де Z — середня заробітна плата;

I — індекс споживчих цін у регіоні;

V — валова додана вартість;

r — показник по регіону.

Індекс природного і міграційного приросту населення в регіоні N розраховуємо за такою формулою:

$$N_{0+1} = \frac{P_{0+1}}{P_0} \times \frac{M_{0+1}}{M_0}, \quad (4)$$

де P — природний приріст населення регіону;

M — міграційний приріст населення регіону.

При цьому важливо зазначити, у випадку, коли показники природного і міграційного приросту населення від'ємні, що характерне для сучасних умов, формула матиме такий вигляд:

$$N_{0+1} = \frac{P_0}{P_{0+1}} \times \frac{M_0}{M_{0+1}}, \quad (5)$$

Якщо ж унаслідок позитивного розвитку демографічних процесів у регіоні виникне ситуація, коли показники приросту населення «перейдуть через нуль» (наприклад, якщо в базовому році приріст становив -1% , а в прогнозованому очікується $+2\%$), то формула набере такого вигляду:

$$N_{0+1} = \frac{P_0 - P_{0+1}}{P_0} \times \frac{M_0 - M_{0+1}}{M_0}. \quad (6)$$

Таким чином, якщо після відповідних обрахунків $\Delta K > 1$, то в даній галузі буде приріст кількості зайнятих, а якщо $\Delta K < 1$, то кількість зайнятих буде меншою, ніж у попередньому році.

Прогнозування галузевої структури зайнятості потрібно здійснювати на основі прогнозних розрахунків показників соціально-економічного розвитку регіону. Від правильності і точності цих розрахунків залежатиме правильність і точність прогнозу зайнятості населення.

Проте на даний час не всі ці показники прогножуються, а отже здійснювати прогнозування галузевої структури зайнятості неможливо. Тому ми пропонуємо, щоб органи державного управління і статистики в найближчий час розробили методіку прогнозування тих соціально-економічних показників, які необхідні для прогнозування галузевої структури зайнятості населення і вже на наступний фінансовий рік зробили відповідні прогнози.

Упродовж останнього десятиліття в Україні з кожним роком зменшується частка населення у працездатному віці. Як свідчать розрахунки багатьох спеціалістів-демографів, така тенденція в найближчі роки збережеться. Це означає, що незабаром перед нашою країною може гостро постати проблема ефективного, раціонального і продуктивного розподілу економічно активного населення в галузях економіки. Тому ми вважаємо, що прогнозування галузевої структури зайнятості населення на перспективу допоможе уникнути таких проблем.

Моргіков В.В., канд. екон. наук, доц.
Східноукраїнський національний університет

ПОЛІТИКА ДОХОДІВ І ЗАЙНЯТІСТЬ ПРИ ПЕРЕХОДІ ДО РИНКУ